

VELJA GOVORJENA BESEDA

Slavnostni nagovor predsednika Republike Slovenije dr. Danila Türka na slavnostni seji Senata Univerze v Ljubljani

Ljubljana, 4. december 2012

Spoštovani gospod rektor Univerze v Ljubljani,
prof. dr. Radovan Stanislav Pejovnik,
spoštovani člani senata,
spoštovani visoki gostje, gospe in gospodje,

V veliko čast si štejem, da ste me povabili na slavnostno sejo senata Univerze v Ljubljani ob letošnjem Tednu Univerze v Ljubljani, ki je tudi moja Alma Mater. Zato mi, prosim, dovolite, da svoj nagovor začnem z nekoliko bolj osebnim poudarkom.

Z Univerzo v Ljubljani sem tesno povezan. Tu sem študiral pravo, prejel univerzitetno diplomu in kasneje doktorat in predaval kot eden univerzitetnih učiteljev. Univerza mi je dala veliko. V Varnostnem svetu Organizacije združenih narodov, v letih 1998 - 1999, kjer sem predstavljal svojo domovino, takrat še zelo mlado državo članico, Republiko Slovenijo, sem veliko relevantnih vsebin črpal iz svoje doktorske disertacije, napisane na ljubljanski univerzi dve desetletji pred tem. Tako sem imel priložnost v praksi ovrednotiti pomen znanja, pridobljenega na slovenskih izobraževalnih ustanovah, zlasti na Univerzi v Ljubljani. V primerjavah med našim univerzitetnim svetom in tistim v raznih delih sveta sem vselej znova spoznaval, kako veliko smo - kljub vsem pomanjkljivostim - v resnici dosegli. Moja "mati hranilka", Universitas Labacensis, mi je bila vselej v oporo in ponos.

Ko danes z zaskrbljenostjo spremljam razprave o usodi naših, slovenskih univerz, se pogosto sprašujem, ali dobro razumemo njihov pomen za naš obstoj in za prihodnost? Smo dovolj odgovorni pri vsem tem? Se pri nas razume, kakšna je narava in smisel univerz?

Ustanovitelji Univerze v Ljubljani so pred dobrimi devetimi desetletji dobro vedeli, da jo nujno potrebujemo za naš razvoj in razcvet. Niso je zasnovali za "servisiranje" takratnega skromnega slovenskega gospodarstva, ampak z dobrim občutkom in vizijo nacionalnega razvoja. Ravnanje današnjih oblasti pas kaže, da se vizionarstvo izgublja, in da je razumevanje pomena univerz paradoksalno šibko in neustrezno. Zato mi dovolite, da tu, s tega javnega mesta in ob tej slovesnosti poudarim nekaj temeljnih resnic.

Univerza je ustanova vseh znanosti in umetnosti. Je skupnost učiteljev in študentov, je kombinacija tradicije in inovacije, zapetosti in sproščenosti, strogosti in kreativnosti. Vse to mora soobstajati v univerzi, da bi bila lahko žarišče samostojne misli in duhovne ustvarjalnosti, ki poganja družbeni razvoj. Korenine univerze segajo daleč v zgodovino, njeni sedanji organizacijski modeli pa so relativno novi, razvili so se v 19. stoletju - z močnim poudarkom na kolektivnem raziskovalnem delu in na strogem spoštovanju kriterijev znanstvene in umetniške odličnosti.

Kako vemo, da je neka univerza uspešna? Po tem, kako vpliva na lokalno in nacionalno okolje in po tem, koliko velja v mednarodnih primerjavah. Univerze se lahko v resnici primerjajo samo mednarodno. Imajo pa svoje nacionalne posebnosti, zlasti ko gre za vlogo, ki jo odigravajo v družbenem razvoju in še posebej, kadar gre za manjše države, z lastno jezikovno in kulturno identiteto. Zato je v primerjavah potrebna previdnost. Tako npr. ni

dvoma, da se je Univerza v Ljubljani v zgodovini izkazala z izjemnim prispevkom h kulturni, znanstveni in politični izgradnji slovenskega naroda in slovenske države. Hkrati spada med 400 do 500 najboljših univerz v svetu. Oboje skupaj je podlaga za oceno njene uspešnosti in ta ocena je ne le dobra, ampak zelo dobra. Vprašanje pa je, ali je to, kar imamo, dovolj. V iskanju odgovora na to vprašanje moramo pogledati po svetu.

Danes so v svetu vzor ameriške univerze. Premalo pa se razume, da so moderne ameriške univerze sprejele veliko evropskega, zlasti po vzoru nemških univerz. Osnovna ideja je bila organizirati razvoj univerze z velikim vlaganjem v raziskovalno delo, ki so ga na univerzi opravljali skupinsko, in ki je imelo znanstveno avtoritativno vodenje. Resno raziskovalno delo je zagotavljalo, da bo tudi pouk kvaliteten in predvsem, da bo univerza imela avtoriteto. V ZDA so to razumeli in od takrat ogromno vlagajo v knjižnice, laboratorije in slavne profesorje, ki so jih univerze pripravljene bogato plačati. Ta pristop pritegne mlade in talentirane - študente in raziskovalce, in pot k odličnosti je odprta. Univerzitetna odličnost pa je izhodišče vsega razvoja zlasti v sedanjem, postindustrijskem obdobju.

Ta temeljna načela uspešnih univerz danes bolj relevantna kot kdajkoli. Povezovanje raziskovalnega in pedagoškega dela, resno vlaganje v univerzitetno infrastrukturo in v raziskovalne projekte, prestiž, ki ga prinašajo ugledni profesorji in izjemni dosežki, vse to so zahteve, ki jih poskuša izpolniti velika večina današnjih dobrih univerz povsod po svetu. Kjer v tem uspejo, je družbeni razvoj hitrejši in bolj kvaliteten.

Univerze ne nastanejo kot rezultat spontane konkurence, ampak kot rezultat dobrega in navdihnjenega vodenja ter resnega vlaganja. Karizmatičnost profesorjev, ustrezno razmerje med številom profesorjem in številom študentov, spoznana družbena pomembnost in količina vloženega kapitala so med najpomembnejšimi zagotovili za uspešnost univerze. Vse te in druge pomembne prvine so tudi mednarodno merljive. Mednarodno merljiv pa je tudi odnos politike in družbe nasploh do univerz: Ali uživajo dovolj spoštovanja, dovolj podpore, so sprejete kot ponos družbe ali pa se morajo znajti kot vedo in znajo, brez posebne javne skrbi?

Trije kriteriji se zdijo s tega stališča ključni in se postavljajo v čisto določenem vrstnem redu:

Prvič, avtonomija univerze: Univerza sama določi svoj notranji ustroj in svojo razvojno politiko ter razvija notranjo kulturo kakovosti in nujno potrebno rigoroznost, sama izbira profesorje in pazi, da njen razvoj ni podvržen dnevni politiki;

Drugič, javno financiranje univerze: javne univerze morajo imeti resno podporo. Dobra univerza nekaj stane in to je treba sprejeti. Ni odgovorno, če se javni prispevek nenadno in pretirano zmanjša. Pri univerzah z mešanim financiranjem (javnim in zasebnim) pa je treba paziti, da se finančni prijemi prilagajajo možnostim, ki jih daje ekonomsko okolje univerze.

Tretjič, kriteriji za ustanovitev univerze morajo biti strogi: univerza mora imeti tako družboslovno/humanistične discipline kot tudi naravoslovno/tehnične. Prav kombinacija disciplin daje univerzi njen posebni značaj ustanove, ki goji vsa znanja, in je prav zato univerzalna.

Univerza, ki je zasnovana na teh načelih, bo sposobna dosegati tisto ustvarjalno napetost, tisto duhovno moč in tisto vrhunskost, ki zagotavljajo, da družba napreduje. Družbeni razvoj je bil vselej tesno povezan z univerzami. Danes je to še posebej izrazito. Seveda pri tem nikoli ne gre za enosmerno ulico. Univerze s svojimi prispevki bistveno sooblikujejo širši družbeni

razvoj, po drugi strani pa so tudi univerze same odraz družbenega razvoja.

Tako je tudi pri nas. Naše univerze so bistveno prispevale in tudi danes bistveno prispevajo k našemu razvoju in so življenjsko odvisne od razumevanja tistih, ki odločajo o razvojnih usmeritvah. Pričakovati bi bilo, da bi oblast razumela nujnost krepitve univerz. Če bi res želela varčevati, bi morala v raziskovanje, znanost in visoko šolstvo ustrezno vlagati. Aktualna politika pa gre prav v nasprotno smer. Letošnja zmanjšanja finančnih sredstev za univerze in predlog proračuna za prihodnje leto pomenijo zmanjšanje prihodkov za približno 16 odstotkov v primerjavi z letom 2011. Ti rezi pomenijo hud udarec našemu visokemu šolstvu, raziskovanju in razvoju v celoti. Danes so slovenske univerze eksistenčno ogrožene - bolj kot kadarkoli doslej.

Vse kaže, da se spreminja razvojna paradigma naše države, vendar ne v smeri družbe znanja, ampak v nasprotni smeri, v smeri razvojnega nazadovanja, ki ga spremljata bučna retorika zategovanja pasu in slepa vera v avtomatično delovanje trga. Ta retorika in ta ideologija ne zdržita resnega znanstvenega preizkusa, sta izrazito antiintelektualni. Škoda, ki jo bosta povzročili, če se bo ta usmeritev nadaljevala, utegne prizadeti nekaj generacij.

Vendar, še je čas za drugačen premislek in za odgovorno odločanje. Državni zbor Republike Slovenije ima prav te dni veliko odgovornost in čas je, da jo spozna. Želim, da bi Državni zbor slišal apele rektorske konference Republike Slovenije in resno razmislil o tem, kakšna proračunska ravnotežja potrebujemo in kakšen razvoj si želimo. To so vprašanja, ki si jih moramo zastavljati z največjo resnostjo. V Evropi nihče ne bo mislil na naše razvojne cilje namesto nas. Če želi Slovenija imeti svojo razvojno pot, si mora znati postavljati pametne prioritete sama in poiskati pametne načine varčevanja in postopnega vzpostavljanja proračunskega ravnotežja.

Slovenske univerze so nam dale številne strokovnjake, ki znajo strokovno določati razvojne prioritete, strokovnjake, ki se spoznajo na javne finance in strokovnjake, ki znajo strokovno in modro odločati in po potrebi tudi vladati. Čas je, da se njihov glas naposled sliši. Državni zbor pa ima zgodovinsko odgovornost za dobro in strokovno utemeljeno razumevanje naših razvojnih nujnosti.

Dan Univerze v Ljubljani je trenutek, ko moram kot predsednik Republike Slovenije opozoriti na zgodovinsko pomembne naloge našega časa. Razumimo jih. Ne bodimo narod zamudnikov ali država zgrešenih odločitev! Spoštujmo našo znanost in vse naše znanje in predvsem, uporabimo ga!

Naj živi Univerza v Ljubljani! Naj živi Republika Slovenija!